

MIRCEA-GHEORGHE ABRUDAN

BISERICA ORTODOXĂ ȘI CLERUL MILITAR  
DIN MONARHIA HABSBURGICĂ  
ÎNTRU PACEA DE LA CARLOVIȚ  
ȘI PRIMUL RĂZBOI MONDIAL  
(1699-1914)



PRESA UNIVERSITARĂ CLUJJEANĂ

*Prof. univ. dr. Aurel PENTELESCU*

*Dr. Ionuț-Constantin PETCU*

## O LUCRARE MONUMENTALĂ CU VALENȚE ENCICLOPEDICE

Lansat la Cluj-Napoca (Muzeul Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului) în luna decembrie 2022 și la București (Librăria Sophia, una dintre cele mai importante librării de carte bisericească din țară) la data de 26 ianuarie 2023, volumul – teză de doctorat în teologie, autorul având și un doctorat în istorie –, **Biserica Ortodoxă și Clerul Militar din Monarhia Habsburgică între Pacea de la Carloviț și Primul Război Mondial (1699-1914)** de Mircea-Gheorghe Abrudan, editat de Presa Universitară Clujeană a Universității Babeș Bolyai din Cluj-Napoca, în anul 2022 (format B5, 524 pagini), se prezintă ca lucrare monumentală și cu valențe enciclopedice în totalitatea sa. Caracterul monumental este dat de ineditul temei cercetate în istoriografie, structura acesteia, dar și de limbajul academic prestat. Valențele enciclopedice

ale volumului citat sunt puse în evidență prin bogăția informațiilor istoriografice existente în pagină, succesiunea lor firească, narativă, cât și cronologică. Se poate afirma, fără exagerare, volumul istoriografic oferit de autor intră în categoria lucrărilor de referință și constituie un model de cercetare sistematică de excepție. Nu întâmplător această teză de doctorat a fost cotate cu calificativul maximum **Summa cum Laude**. Comisia care a validat-o astfel a fost formată din cinci preoți universitari, specialiști în istoria Bisericii Universale sau în istoria Bisericii Ortodoxe Române de pe întreg cuprinsul țării, de la Cluj-Napoca, Sibiu, București și Iași. Spre cinstea lor, îi nominalizăm: Pr. Prof. univ. dr. Ioan-Vasile LEB, coordonator (Cluj-Napoca), Pr. Prof. univ. dr. Mihail-Simion SĂSĂUJAN, co-coordonator (București), Pr. Prof. univ. dr. Ioan VICOVAN, referent (Iași), Pr. Prof. univ. dr. Gabriel-Viorel GÂRDAN, referent (Cluj-Napoca).

Ca orice teză de doctorat, lucrarea citată, în *Introducere*, prezintă: relevanța temei, obiectivele cercetării, istoriografia cercetată. Problematika istoriografiei este dezvoltată pe mai multe paliere, care se impun a fi aici enumerate: Biserica Ortodoxă din Imperiul Austriac; Biserica Ortodoxă din Transilvania, Banat și Bucovina; Asistența religioasă în Armata Română, unde sunt evidențiate suita lucrărilor existente până în prezent în acest domeniu, cu precădere cele apărute după anul 1990, produse de istoricii militari români îndeosebi.

Această preparație introductivă a permis și cerut autorului să dezvolte un capitol de sine stătător, strict necesar, cu privire la monarhia Casei de Habsburg în anii 1699-1914, adică timp de 215 ani, oferind astfel fundalul social-istoric în care discursul academic prioritar la Ortodoxie și Clerul militar se va desfășura. Ca urmare, următoarele două capitole formează partea consistentă a lucrării analizată și care se desfășoară pe un spațiu tipografic de peste 300 pagini: *Asistența religioasă în cadrul armatei chezaro-crăiești între secolele XVIII-XX; Clerul militar ortodox între domnia Mariei Tereza și Primul Război Mondial*.

Beneficiind de cunoașterea limbii germane la nivel avansat, dar mai ales de metoda de cercetare istorică în arhive, cu precădere în arhivele vieneze (Arhivele de Stat ale Austriei: Arhiva de Război; Arhiva administrativă generală; Arhiva Casei imperiale, Curții imperiale și Statului), precum și de o mare putere de analiză și sinteză asupra materialelor arhivistice cercetate, autorul, istoric de profesie și teolog cercetător, Mircea-Gheorghe Abrudan oferă un discurs academic coerent și într-un limbaj elegant, concis și exact de excepție. Între altele sunt cercetate și minuțios analizate cele două mari structuri ce au funcționat în armata habsburgică: **Capelanatul superior**, în anii

1643-1773 (130 ani); **Vicariatul Apostolic**, între anii 1773-1914/1918 (145 de ani), cu evidențierea, pe etape istorice de evoluție, a existenței capelanilor ortodocși, între care și cei de etnie românească, instituționalizați ca permanenți abia din anul 1834, când s-a intrat în etapa naționalităților și constituirea statelor naționale pe continentul european, inclusiv România.

În context, deosebit de clar sunt analizate fazele constituirii și evoluției armatei permanente chesaro-crăiești după Pacea de la Westfalia (1648), care pune capăt faimosului război religios de 30 de ani (1618-1648) pe teritoriul Germaniei de astăzi și cu implicarea majorității statelor europene grupate în taberele opuse – Uniunea Protestantă și Liga Catholică, pentru a se argumenta obligativitatea asistenței religioase, la început doar pe timp de război, apoi în mod permanent (la pace și la război), sub cele două structuri ecleziastice arătate în mediul militar.

Pentru ca, Pacea de la Carloviț (1699; Voivodina) să pună capăt războiului austro-otoman (1683-1697) și eliminarea treptată a otomanilor de pe continentul european; monarhia habsburgică devenind dominantă în Europa centrală, iar Principatul Transilvaniei intrând în subordinea Curții de la Viena, inclusiv sub aspect militar.

Cu totul remarcabilă, în lucrarea citată, este analiza problematicii asistenței religioase multi-etnică în armata imperială după anul 1699, când Curtea de la Viena încredințează Ordinului iezuit această misiune, la pace și la război, asigurându-se Capelanatului superior al armatei jurisdicția bisericească autonomă, fiind eficientă sub toate aspectele, capelanilor militari din regimentele chesaro-crăiești asigurându-li-se toate condițiile desfășurării asistenței religioase (uniformă, salariu etc.), din bugetul pentru armată.

Evenimentele întâmplare în jurul Ordinului iezuit după 21 iulie 1773 au impus Curții de la Viena constituirea **Vicariatului Apostolic al Armatei** (1773-1918), menit să conducă asistența religioasă în multi-etnicitatea armatei imperiale, confesiunea ortodoxă (a românilor, sârbilor etc.) dobândind treptat statut distinct, cu precădere în regimentele grănicești din Principatul Transilvaniei și Banatului. Vicariatul Apostolic al armatei a funcționat ca **Episcopie militară**, în cei 145 ani de existență, sub 13 vicari apostolici, din care doar primii patru au avut și dieceze. Cu un mare efort de cercetare, Mircea-Gheorghe Abrudan reușește să identifice cei 13 vicari apostolici și să le prezinte pe larg biografia, demonstrând, între altele, eficiența asistenței religioase a militarilor și activitatea rodnică a capelanilor militari, inclusiv a capelanilor militari români ortodocși într-o structură ecleziastică proprie, autonomă a armatei

imperiale, de tip Episcopie militară.

Cu totul remarcabil este efortul de cercetare al istoricului și teologului Mircea-Gheorghe Abrudan de a identifica un șir impresionant de clerici militari ortodocși în armatele imperiale, numiți în epocă „capelani de rit grec neunit”. Între aceștia: primul capelan ortodox român cunoscut este **Nicolae Stoica de Hațeg (1751-1833)**, remarcat și ca viguros cronicar al Banatului, prin lucrarea *Cronica Banatului*. Este urmat de preotul militar român, pedagog și lingvist, **Radu Tempea V (1768-1824)**, al cincilea sacerdot al dinastiei preoțești Tempea din Șcheii Brașovului. Cu totul remarcabilă este figura preotului bănățean **Vasile Georgevici (1764-1826)**, formatorul primei parohii ortodoxe românești din Timișoara și ctitorul Bisericii Sfântul Ilie din Timișoara Fabric. În epocă, personalitatea preotului militar al Regimentului 31 Infanterie din armata imperială, **Gheorghe Haines (1769-1812)** a fost recunoscută ca luptător vehement întru apărarea drepturilor clerului ortodox român din Transilvania și Episcopia Aradului.

Evident, șirul unor astfel de preoți români ortodocși din Imperiul habsburgic (din 1806 austriac, iar din 1867 austro-ungar până în anul 1918) ar putea continua. Meritul deosebit al autorului, Mircea-Gheorghe Abrudan, constă în amplele note biografice ale acestor preoți, ca și a celor 13 vicari din structura militară Vicariatul Apostolic al Armatei din anii 1773-1914, evidențiați în contextul social-istoric, cu fapte și idei, conferind astfel un caracter enciclopedic pronunțat al lucrării ce analizăm în prezent.

Instituționalizarea capelanilor ortodocși în armata austriacă, începând cu anul 1834, a însemnat o etapă distinctă în evoluția

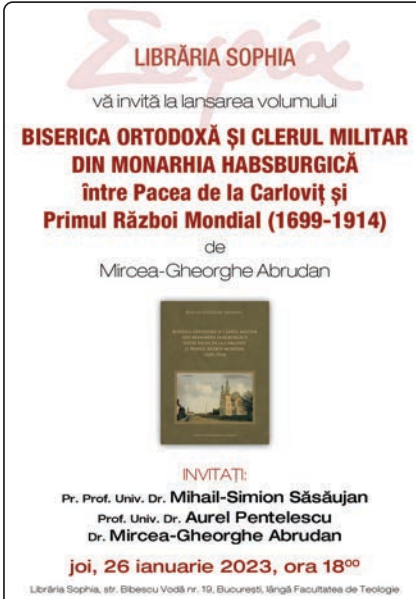
capelanatului militar din Imperiu, întrucât s-a dispus prin rescriptul Consiliului Aulic de Război din 30 noiembrie 1834 ca în toate acele regimente constituite în majoritate din soldați ortodocși (români, sârbi, etc.) să fie încadrat alături de capelanul catolic și unul ortodox, acesta urmând să dispună de o capelă mobilă de campanie, cu funcționare permanentă, atât la pace, cât și la război. Chestiunea, aparent simplă, a dus însă ca, după anul 1905, numărul clericilor militari ortodocși să sporească cu 14, șapte pentru români, șapte pentru sârbi, ceea ce era o reușită.

Drept urmare, istoricul și teologul Mircea-Gheorghe Abrudan, în lucrarea analizată, identifică, pe baza cercetării în arhivele vieneze, un număr de 32 preoți militari ortodocși ce au slujit în serviciul pastoral activ al armatei chezaro-crăiești în anii 1869-1914, din care 30 în armata comună și doi în marina militară, 18 fiind români și 14 sârbi. Fișele biografice ale acestora atestă rigoarea cercetării în arhive și prelucrarea ordonată a materialului depistat în aceste arhive, sporind caracterul enciclopedic al acestui opus monumental, **Biserica Ortodoxă și Clerul Militar din Monarhia habsburgică între Pacea de la Carloviț și Primul Război Mondial (1699-1914)**, semnat de istoricul de profesie și teologul cercetător Mircea-Gheorghe Abrudan.

La 26 ianuarie 2023 această lucrare a fost lansată și în București, la Librăria Sophia. Au rostit ample alocuțiuni Preotul prof. univ. dr. Mihail-Simion Săsăujan, profesor de Istoria Bisericii Ortodoxe Române la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din București, co-coordonator în comisia de doctorat a Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca

care a acordat distincția Summa cum Laude lucrării citată și analizată de noi, precum și Prof. univ. dr. Aurel Pentelescu, istoric militar, membru în Comisia Română de Istorie Militară, afiliată Comisiei Internațională de Istorie Militară (Paris, Franța).

Vorbitorii au evidențiat valoarea de excepție a lucrării lansate, subliniind caracterul monumental al acesteia și valențele enciclopedice evidente. Între altele s-a afirmat că lucrarea – teză de doctorat lansată, prin tema inedită de cercetare și modul de rezolvare a scopului propus, umple un gol istoriografic deosebit. Mai mult, constituie, realmente, temelia unor cercetări istoriografice ulterioare, fie în același domeniu, fie în alte domenii, între care apostolatul eroic al preoților militari activi și al preoților de rezervă în anii 1940-1945, sub conducerea Episcopului Dr. Partenie Ciopron (1896-1980; episcop militar: 1937-1948), problematică necercetată în istoriografia bisericească românească, cât și alte teme de cercetare istoriografică necesare, posibile de realizat în strânsă conlucrare dintre Biserica Ortodoxă Română și Armata Română de azi.



LIBRĂRIA SOPHIA  
vă invită la lansarea volumului  
**BISERICA ORTODOXĂ ȘI CLERUL MILITAR  
DIN MONARHIA HABSBURGICĂ  
între Pacea de la Carloviț și  
Primul Război Mondial (1699-1914)**  
de  
Mircea-Gheorghe Abrudan

INVITAȚI:  
Pr. Prof. Univ. Dr. **Mihail-Simion Săsăujan**  
Prof. Univ. Dr. **Aurel Pentelescu**  
Dr. **Mircea-Gheorghe Abrudan**  
**joi, 26 ianuarie 2023, ora 18<sup>00</sup>**  
Librăria Sophia, str. Bibescu Vodă nr. 10, București, lângă Facultatea de Teologie